

Kitap İncelemesi: Özel Eğitimde Etik

Book Review: The Ethics of Special Education

Turkish Journal of Special Education
Research and Practice
2020, Volume 2, Number 1, p 68-72
<https://dergipark.org.tr/trsped>
DOI: 10.37233/TRSPED.2020.109

Article History:

Received 2 August 2020
Revised 05 January 2021
Accepted 06 January 2021
Available online 13 January 2021

Sima Kırkgöz ¹

Kaynak:

Howe, K. R., Boelé, A. L., & Miramontes, O. B. (2018). Özel eğitimde etik. (2. baskı). New York: Teachers College Press.

Reference:

Howe, K. R., Boelé, A. L., & Miramontes, O. B. (2018). The ethics of special education. (2nd edition). New York: Teachers College Press.

Ekonomik düzenin bir parçası olan iş hayatında insan eylemleriyle ilgilenen mesleki etik, özellikle insan ve toplumu etkileyen uygulamalı bilimler için önemli bir gereklilik halini almaktadır (Durkheim, 2013). Günümüzde giderek yaygınlaşan bir kavram olan *mesleki etik*, birey düzeyinde kişilerin davranışlarına yön veren; örgüt düzeyindeyse içinde birden fazla çalışanı barındıran organizasyonları yapılandırmaya rehberlik eden ilkeler bütünüdür (De George, 2015). Mesleki etik ile farklı meslek gruplarının kendilerine ait etik ilkeleri oluşmakta ve zamanla gelişmektedir (Lemert, 2017). Benzer şekilde eğitim alanında da ilk defa 1929'da Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) çıkarılan ve günümüze kadar gelişerek varlığını sürdüren etik ilkeler bulunmaktadır (Özdemir, 2017). Bu çalışmada, "*The Ethics of Special Education*" adlı kitabın ikinci ve son baskısı incelenmiştir. Kenneth R. Howe, Amy L. Boelé ve Ofelia B. Miramontes tarafından yazılmış olan kitap, altı bölüm ve 144 sayfadan oluşmaktadır. Her bölümde, ele alınan konuyu yansıtan örnek olaylar bulunmaktadır. Konuların açıklanması, örneklendirilmesi ve gerçek yaşamla ilişkilendirilmesi açısından kitabın önemli bir parçası olan örnek olayların içeriği üç temel unsura göre oluşturulmuştur. Bu unsurlar; mevcut devlet politikası, temel eğitim kurumları ve yönetimden uygulamaya eğitim alanında rol alan kişilerdir. Belirlenen unsurlar incelendiğinde, eğitim alanında gerçek yaşamdaki belirleyicilerin de bu paydaşlar olduğu görülmektedir.

Önerilen Atıf Şekli (Suggested Citation): Kırkgöz, S. (2020). Kitap incelemesi: Özel eğitimde etik. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice*, 2 (1), 68-72. <https://doi.org/10.37233/TRSPED.2020.109>

¹ Anadolu Üniversitesi, Engelliler Araştırma Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye.

Sorumlu Yazar: Araş. Gör. Sima Kırkgöz, Anadolu Üniversitesi, Engelliler Araştırma Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye. E-posta: skirkgoz@anadolu.edu.tr

Sima Kırkgöz (<https://orcid.org/0000-0003-0290-1024>)

Kitabın birinci baskısı kapsamında yazılan önsözde James M. Kauffman, yükseköğretimde bir özel eğitim öğretmen adayına farklı yetersizlik türleri, davranış yönetimi gibi konular öğretilirken etik konusunun arka planda kaldığına dikkat çeker. Oysa özel eğitim öğretmenlerinin yüzleştiği etik güçlükler bölgesel değildir, dünya üzerinde herhangi bir yerde bulunan özel eğitim öğretmenleri bu yaygın güçlüklerle karşılaşmaktadır. Kauffman, okuyucuya “Bir özel eğitim öğretmeni, öğrencisinin eğitsel tanısını nasıl koyacak?”, “Yerleşeceği okul türüne neye göre karar verecek?”, bir öğretmen olarak “Öğrencilerine sahip oldukları hakları ve hak ettikleri yaşam kalitesini sağladığı konusunda nasıl emin olacak?” gibi sorular yöneltir ve sonrasında kitabın etik ikilemlerin doğası ve etik eylemler hakkında daha derin düşünmeye yönlendirdiğini açıklar. İkinci baskının önsözünde ise ek olarak Alfredo J. Artiles, ABD gibi tek bir kültürün parçası olmaya yöneltile toplumlarda öğretmen olmanın, azınlık gruplar karşısında beklenmedik güçlüklerle yüzleşebilme ve farklılıkları yönetebilme gibi beceriler gerektirdiği üzerinde durur. Özel eğitimde bu durum oldukça önemlidir çünkü kimi eğitim paydaşları, öğrencilerin yeteneklerini sosyal sınıf, ırk gibi farklılıklara göre belirleme eğiliminde olabilmektedirler (Artiles, 2015).

Birinci bölümde kitabın amaçları, genel yapısı ve etik kavramı üzerinde durulmaktadır. Yazarlar, kitabın hem kuramsal hem de eğitsel amaçları olduğunu açıklamaktadır. Kuramsal amaçlar, özel eğitimde etik, felsefi temeller ve yasalar gibi konu başlıkları ile genel bir çerçeve çizmeyi hedeflerken; pedagojik amaçlar, bireysel ya da grup ile öğretim uygulamaları ve özel eğitime özgü olan sorunlarla ilgilenmektedir. Kitabın ilk bölümünde farklı düşünürlerin etik üzerinde yaptığı tanımlar yer almaktadır. Yazarlar yasa, kişisel görüş, duygular, ilgiler ve kültür gibi pek çok unsur içinde barındırması nedeniyle etik kavramının oldukça karmaşık ve değişken olduğuna dikkat çekmektedir. Daha sonra etik problemler başka bilim dallarındaki problemlerle karşılaştırılır ve etik ile ilgili problemlerin matematik veya fizik problemi gibi olmadığından bahsedilir. Etik problemler yalnızca alanda uzman kişiler tarafından değil, toplumun her kesiminden insanın karşılaştığı problemlerdir. Bununla birlikte eğitimde de pek çok etik problem olduğu; ancak bu problemlerin özel eğitimde daha da büyüdüğü tartışılmaktadır.

İkinci bölümde tarihsel süreç içinde yetersizliği olan çocuklar hakkında açılmış davalar ve bu davalarda alınan kararların gelişim süreci ele alınmaktadır. Davaların içeriğini, yetersizliği olan ve olmayan tüm çocukların eşit fırsatlara sahip olmaları için ne gibi düzenlemeler yapıldığı; çocukların potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için neler yapılması gerektiği gibi konular oluşturmaktadır. Bölümün devamında etik hakkında belirsiz kalarak karmaşıklığa neden olan bazı kavramlar sınıflandırılmakta ve açıklanmaktadır. Bu kapsamda hukuk-etik ilişkisi, hukuk-değerler ilişkisi, felsefi etik ve fayda temelli etik kavramları üzerinde durulmaktadır. Hukuk-etik ilişkisi, iki farklı bakış açısıyla ilişkilendirilmektedir. Birinci bakış açısına göre hukuk ve etik birbirinden ayrışan iki alan değildir; aksine iç içedir ve çoğunlukla kanunlar etik ilkeleri kapsar niteliktedir. İkinci bakış açısına göre kanunlar, etik ilkelerin sınırlı bir kısmını ifade eden parçasıdır. Bu doğrultuda hukuk, etik yargıları oluşturan tüm ilkeleri dikkate alamaz ve etik açıdan kusurlu olabilir. Boşlukları doldurmak için etik tartışmalar gerekir. Açıklanan farklı bakış açılarının birleştiği ortak görüş, hukuk ve etiğin birbirlerinden ayrılamayacağı; ancak tamamen de birbirine indirgenemeyeceğidir. Yazarlar, bu bakış açıları çerçevesinde hukuk-etik ilişkisini farklı yaklaşımlarla çeşitlendirmektedir. Benzer şekilde hukuk ve değerler de iç içedir. Örneğin, eğitimde bazı kavramlar hem tanılama hem de değerlendirme amacıyla kullanılmaktadır. Bu durum öğrencilerin çeşitli şekillerde etiketlenmelerine yol açtığından, özel eğitimde oldukça hassas bir konu

olarak varlığını sürdürür. Çocukları etiklemede onları kategorize eden (örn., öğrenme güçlüğü, zihin yetersizliği) kullanımlara özellikle dikkat edilmelidir çünkü bu kategorilerden hiçbiri bir çocuğu tam olarak tanımlamaya yetmez. Bölümde açıklanan diğer bir kavram, felsefi etik kavramıdır. Felsefi etiğin amacı, etik tartışma standartlarını belirlemek, etik tercihleri değerlendirmek ve yönlendirmek için “kuramlar” geliştirmek ve bunları sistematik hale getirmektir. Bölümün devamında yazarlar, sıkça üzerinde durulan kuramları (örn., evrensellik, tarafsızlık, yansıtma) açıklamaktadır.

Üçüncü bölümde özel eğitimde yerel politika değişimleri açıklanmakta ve çeşitli konulara yönelik etik sorunlar ele alınmaktadır. Bu kapsamda önemli öncü kararlardan biri, zihin yetersizliği olan öğrencilerin eğitilemez görülüp eğitimden tamamen uzaklaştırılmalarının önüne geçmek olmuştur. Atılan bu adımla, ileri yasalarda tüm çocuklar için destek özel eğitim hizmetleri ile eşit ve ücretsiz temel eğitim sağlanması gibi kararların yolu açılmıştır. Zamanla devlet, yasalar yoluyla yetersizliği olan çocukların haklarını korumada daha etkin rol üstlenmiştir. Değişim gösteren diğer bir konu, yetersizliği olan çocukların adlandırılması hakkında olmuştur. Giderek değişen bakış açısı, engeli değil bireyi ön plana çıkarmayı amaçlamış ve bu amaç ilk olarak ilgili yasa isimlerinin değişmesiyle açık bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Bu bölümün devamında, özel eğitim politikası ile paralel olarak seçilen konulara yönelik etik sorunlar ele alınmıştır. Bu sorunlar, özel eğitim öğretmenleri ve yöneticilerle yapılan görüşmeler, sınıf öğretmenleri ile öğretmen etiğine yönelik yapılan bir araştırma, lisansüstü çalışmalar ve ünlü dava kararlarına dayanmaktadır. Ele alınan konu başlıkları; (a) yasal sürecin uygulanması, (b) eğitim kaynaklarının dağılımı ve (c) özel eğitimde bireysel terapi müdahaleleridir. Seçilen konularla ilgili toplam sekiz örnek olay betimlenmiş, ardından her bir örnek olaya yönelik analitik değerlendirme ve açıklamalar yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, uygulamalı etik kuramı (pragmatist ethical theory), mesleki etikte uzlaş, dinin özel eğitim etiğindeki yeri ve mesleki etik ilkeler ele alınmaktadır. Uygulamalı etik, William James ve John Dewey gibi filozoflar tarafından tanımlanır. Özellikle Dewey, eğitime büyük önem vererek yaşanan sorunların çözümüne yönelir. Uygulamalı etik kuramı, felsefi etik kuramları kapsamında oluşan tüm düşüncelerin varlığını ve değerini kabul eder. Bununla birlikte etik problemler için uygulanabilir çözümler üretmeye odaklanır. Yazarlar, uygulamalı etiği değerler ve ilkeler üzerine kurulu olan diğer felsefi etik kuramlarından ayıran özellikleri açıklamakta ve geçmiş davalar üzerinden tartışmaktadır. Uygulamalı etiğin ilk özelliği, gerçek yaşamdaki olaylara yönelmesi ve problemlerin çözümünde psikoloji ve sosyoloji ile iç içe olmasıdır. İkinci özelliği ise toplumda her çocuğun eşit olmasını ve demokrasinin yaşatılmasını temel almasıdır. Kitabın önceki bölümlerinde de yer yer değinilen mesleki etikte uzlaş konusu, oluşturulan sistemin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşır. Okul sistemi, içerisinde pek çok paydaşın yer aldığı ve kişiler arası iş birliğinin kritik olduğu bir yapıdır. Yazarlar, uzlaş kapsamında, paydaşlar arasında oluşan farklı bakış açıları ve personelin yetki farkları gibi konuları örneklerle tartışmaktadır. Bölümün sonraki konusu din-etik ilişkisidir. Din, mensubu olan kişiler için etik ilkelerin önemli bir kaynağı ve yol göstericisidir. Bu nedenle etik tartışmaların bir parçası olmaktadır. Yazarlar etik-din ilişkisini devlet politikası, okul müfredatı gibi konular üzerinden tartışmaktadır. Bölümün son konusu ise özel eğitimde mesleki etik ilkelerdir. Etik ilkeler, mesleki etiğin bir unsurudur ve alanında uzman kişiler tarafından şekillendirilir. Yazarlar özel eğitim alanında Ayrıcalıklı Çocuklar Konseyi (Council for Exceptional Children [CEC]) tarafından oluşturulan etik ilkeler hakkında okuyucuyu bilgilendirmekte ve etik ilkelerin yeterliği hakkında tartışmaktadır. Özetlenecek olursa,

12 maddeden oluşan etik ilkelerin tüm vaka örnekleri için yeterli olmadığını; ancak eğitimcilere genel bir mesleki kılavuz sağladığı belirtilmektedir.

Beşinci bölümde, özel eğitim kurumlarına yönelik çeşitli konular ele alınmaktadır. Yetersizliği olan çocukların hakları, Yetersizliği olan Bireylerin Eğitimi Yasası (Individuals with Disabilities Education Act [IDEA]) ile yasal boyutta güvence altına alınsa da mevcut yasalar ışığında eğitsel karar alma görevi okullara ve öğretmenlere düşmektedir. Yazarlar, yaşanan etik problemlerdeki odağın, kurumsal kaynaklar olduğuna; bu nedenle kurumların incelenmesi, değerlendirilmesi ve değiştirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Kurumlarda alınan eğitsel kararların çok çeşitli olması nedeniyle bu bölümün temelini örnek olaylar oluşturmaktadır. Toplamda sekiz örnek olayın sırayla tartışıldığı bölümde ele alınan konular; sınıf içi materyal imkânı, kurumdaki öğretmen sayısının yeterliliği, öğrenciyi yerleştirme kararındaki belirleyiciler, en uygun eğitim ortamının saptanması, öğrenci ve/veya eğitim programının etiketlenmesi, çalışma ortağını destekleme ve öğrenci çıkarları için iş birliği halinde çalışmadır.

Altıncı ve son bölümde eğitimin temel paydaşları olan öğretmen, öğrenci ve ebeveynlere ağırlık verilerek yaşanan problemler ele alınmıştır. IDEA, özel eğitimde aile katılımını zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte alanyazındaki araştırmalar da aile katılımının, yetersizliği olan öğrencinin akademik başarı şansını arttırdığını göstermektedir. Özellikle yerel okul sistemlerinin olduğu ABD’de ebeveynler, eğitimde söz sahibi olan belirleyici bir kitledir; ancak, beklendik bir şekilde ebeveynler ile eğitimciler öğrencinin eğitimi için neyin en iyi olduğu konusunda fikir ayrılıkları yaşarlar. Söz konusu ayrılıklar destek özel eğitim hizmetleri, eğitim müfredatı, uyarlamalar gibi pek çok etkenden oluşabilmektedir. Yazarlar, ebeveyn-öğretmen ayrılıklarını öğrencinin performans düzeyi ve farklılaşan ebeveyn-öğretmen beklentisi konularına yönelik örnek olaylar üzerinden tartışmaktadır. Etik problemlerin yaşandığı diğer bir alan gizliliklerdir. Eğitim alanında öğretmenler, ilgili uzmanlar dışında öğrencileri hakkındaki bilgileri herhangi biriyle paylaşmamalıdır. Ancak zaman zaman özellikle okul içinde bu durumun ihlal edildiği görülmektedir. Özel eğitim sınıflarında ve/veya okullarında öğrenci sayısının az olması, öğrenci ve ailesinin gizliliğini korumak konusunda özel eğitim öğretmenlerinin daha dikkatli davranmasını gerektirmektedir. Bölümün son konusuysa, özel eğitim öğretmeni ve öğrenci ilişkisidir. Yazarlar, az sayıda öğrenci ile bireysel olarak çalışan özel eğitim öğretmenlerinin sınıflarında genel eğitim sınıflarına kıyasla farklılaşan öğrenci-öğretmen rollerine odaklanmakta ve örnek olaylar üzerinden tartışmaktadır.

Kaynakça

- Artiles, A. J. (2015). Beyond responsiveness to identity badges: Future research on culture in disability and implications for RTI. *Educational Review*, 67(1), 1-22. <https://doi.org/10.1080/00131911.2014.934322>
- Durkheim, E. (2013). *Durkheim: The division of labour in society*. (2nd ed.). Hampshire: Macmillan Publishers.
- De George, R.T. (2015). A history of business ethics. Erişim adresi <https://www.scu.edu/ethics/focus-areas/business-ethics/resources/a-history-of-business-ethics/>
- Lemert, C. (2017). *Social theory: The multicultural, global, and classic readings*. (6th ed.). Colorado: Westview Press.

Özdemir, O. (2017). Uygulamalı davranış analizinde etik. D. Erbaş & Ş. Yücesoy-Özkan (Ed.), *Uygulamalı davranış analizi içinde* (ss. 491-528). Ankara: Pegem Akademi.